

КОНЦЕПТ ХМАРА У ТУРЕЦЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризуються кризою технологічного детермінізму в науці. Гуманістична спрямованість нашої епохи визначається, з одного боку, відродженням уваги до мовознавчих ідей С. Булгакова, О. О. Потебні, П. О. Флоренського, О. Ф. Лосева, які визначали мову як онтологічну сутність, символічну реальність, а з іншого боку, – інтенсивною розробкою мовної картини світу. Останнім часом стали поширеними дослідження етноспецифічних мовних і концептуальних картин світу як результату розумової діяльності членів етнічної групи, що є носіями конкретної мови, а також індивідуальних мовних і концептуальних картин світу як результату розумової діяльності конкретного індивіда. Текст розглядають як результат мовної діяльності людини взагалі і як носія конкретної мови зокрема, як комунікативне повідомлення, висловлене заради досягнення певної комунікативної мети.

Людина у процесі життєдіяльності створює концептуальну систему, яка представляє ідеальний образ об'єктивного світу, що відображається у мові, у семантиці мовних знаків, утворюючи мовну картину світу. Мова відіграє активну роль, відтворюючи логічну уявну картину світу, вносячи в неї своєрідні корективи, накладаючи на розуміння свій слід. У свідомості з'являється, поряд із певною системою думок, що відбиває картину світу, мовна картина світу, що супроводжує першу, але не завжди повністю їй відповідає. Ця лінгвістична картина варіює від мови до мови. Тому механізм мовного вираження дійсності не може бути єдиним для всіх мов.

У мові закріплюються саме ті образні вислови, які асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами. Стереотипи, або еталони, – це своєрідні константи мовної картини світу, через які в концептуальну картину входить те побутове бачення світу, що зафіксовано цією мовою. Пов'язана з мовою як способом закріплення всієї діяльності мислення, мовна картина світу виконує функції позначення основних елементів концептуальної

картини світу й експлікації її засобами мови. Концептуальна картина світу багатша, ніж мовна, тому що в її створенні беруть участь різні типи мислення, у тому числі невербальне. Про правомірність цього твердження свідчить безліч сучасних лінгвістичних теорій, пов'язаних із гносеологічними аспектами взаємин мови і мислення.

Результат відображення навколишньої дійсності, як відомо, проходить крізь призму мови. Це означає, що знання має мовний характер не лише в тому розумінні, що мова виступає як спосіб здійснення знання, але й у тому, що мова залишає свій специфічний слід на знанні. Г. А. Брутян вважає, що “знання, зафіксоване в поняттєвому складі суб'єкта, що пізнає, називається розумовою моделлю; а знання, виражене словниковим, тобто мовним багажем, називається мовною моделлю” [Брутян 1968]. Уявлення, що формують картину світу, входять у значення слів, і людина сприймає їх, навіть не замислюючись, тобто користуючись словами, що містять неявні значення, людина приймає і той погляд на світ, що міститься в них. Сміслові компоненти, що входять у значення слів і виразів у формі безпосередніх тверджень, можуть бути предметом суперечок між різними носіями мови і тим самим не входять у спільний фонд уявлень, що формує мовну картину світу.

Володіння мовою передбачає володіння концептуалізацією світу, що відображена в цій мові. Оскільки конфігурації ідей, приховані у значенні слів рідної мови, сприймаються мовцем як те, що розуміється саме собою, у нього виникає ілюзія, що так узагалі влаштоване життя. Але при зіставленні різних мовних картин світу виявляються значні відмінності між ними.

У пропонованій статті ми обмежуємося зверненням до лексико-семантичного рівня мови, а саме до етнокультурознавчих лексичних одиниць, оскільки саме вони у сконцентрованому вияві відображають національно-культурну специфіку мови.

Зазвичай мовна картина світу, що окреслюється тією чи іншою мовою, пов'язується з її лексикою: саме слова поділяють навколишню дійсність на відрізки. У різних мовах цей поділ відбувається по-різному, що зумовлено системністю мови, а саме – системною організацією лексики, що не допускає накладання однієї системи на іншу. Тому семантична й функціональна тождність двох слів у різних мовах неможлива (за винятком хіба

що термінологічних утворень), існують лише різного роду відповідники. Це зумовлено тим, що між одиницями однієї системи встановлюються відношення, що відрізняються від одиниць іншої системи. Більше того, за деякими словами приховані унікальні поняття національного світовідчуття, яким взагалі важко знайти точні відповідники в інших мовах.

Таким чином, відмінності у відображенні мовної картини світу іманентно закладені у лексичній системі мови. При цьому різні частини цієї картини розроблені в різних мовах не однаково, що в одних випадках пояснюється умовами життя, кліматом. Етнос, як вважає Л. М. Гумільов, “є явищем географічним, завжди пов’язаним із ландшафтом, що живить адаптований етнос” [Гумилев 1993]. В інших випадках розробленість окремих пластів лексики зумовлена етнокультурними особливостями народу.

На нашу думку, лексична й словникова робота із зазначеним пластом лексики має відбуватися лише на рівні тексту та висловлювань культурологічної тематики. Під лексичною роботою ми розуміємо такі напрями роботи: ознайомлення з етнокультурознавчими словами (лексичне і фонове значення); з прямим і переносним значенням таких слів тощо. Ми вважаємо, що саме такий підхід дає змогу зрозуміти системність мовних явищ.

Представлена стаття присвячена комплексному аналізу мовної вербалізації концепту ХМАРА у турецькій мовній картині світу. Обраний для дослідження фрагмент мовної картини світу дозволяє виявити співвідношення між мовними одиницями і концептуальними структурами, що зберігають у свідомості носіїв мови знання про природний феномен як про явище, яке існує об’єктивно і характеризується певними особливостями, які ми й розглядаємо у статті.

При побудові номінативного поля концепту ми зосереджуємо нашу увагу на виявленні прямих номінацій концепту – ключових слів та їхніх синонімів (як системних, так і оказіональних, індивідуально-авторських) – так ми отримаємо ядро номінативного поля. Кожна з представлених лексичних одиниць має власний синонімічний ряд і певні особливості вживання.

Ядро номінативного поля концепту хмара в турецькій мові репрезентують такі одиниці: ariz (метеор.) – “шарувата хмара”; bulut – “хмара” – є ключовим словом-репрезентантом, що об’єктивує

цей концепт, вживається з різними словами-означеннями, напр. *boran bulut* – “дощова хмара, грозова хмара”; *bir top beyaz bulut* – “клуби білих хмар”; *bulut tabakası* – “хмарний шар”; *kümülüs bulutları* – “купчасті хмари”; *az bulutlu (hava)* – “малохмарна погода”; *çok bulutlu (hava)* – “з великою хмарністю”; *kababulut* – “висококупчаста хмара”; *sağanak bulutu* – “грозова хмара”; *yağmur bulutu* – “дощова хмара”; *bulutluluk* – “хмарність”; *bulutsu* – “хмарний, туманний”; *ebir* – “хмара”; *nimbus* – “дощова хмара”; *sehab* (поет.) – “хмара”.

Далі ми звертаємося до тлумачного словника турецької мови з метою визначити когнітивні дефініції лексичних одиниць, що репрезентують концепт ХМАРА в турецькій мові. Словникова дефініція є основним способом репрезентації семантичної структури мовних одиниць, результатом абстрагування від численних контекстних вживань конкретного значення слова.

Bulut – хмара; *boran bulut* – дощова хмара, грозова хмара; *yağmur bulutu* – дощова хмара; *yağmur yüklü bulut* – дощова хмара; *bulutlar açıldı* – хмари розсіялись (досл. відкрились); *bulut tabakası* – хмарний шар; *kümülüs bulutları* – купчасті хмари; *mantar şeklindeki bulut* – грибоподібна хмара. Слово *bulut* вживається для опису нетверезої людини: *bulut gibi (sarhoş)* – п’яний в дошку, п’яний як чіп (досл. п’яний, як хмара); *bulut kesilmek* (арго) – напиться до чортиків; *buluttan nem kapmak* (або *almak*) – 1) засмутитися, сердитися через дрібниці; бути засмученим, чуттєвим (досл. набратися вологи з хмари); 2) бути підозрілим; *bulutunu vermek* (арго) – набратися, бути до нестями п’яним (віддати свою хмару); *bulutlanmak* – покриватися хмарами, ставати хмарним (похмурим); *hava bulutlandı* – погода стала хмарною (досл. погода затуманилась); *bulutlu* – вкритий хмарами, хмарний; *az bulutlu (hava)* – малохмарно, малохмарна погода; *çok bulutlu (hava)* – погода з великою хмарністю, велика хмарність; *bulutluluk* – хмарність; *bulutsu* – 1) астр. туманність; 2) хмарний, туманний; *bulutsuz* – безхмарний; *bulutsuz bir saadet* – безхмарне щастя. Сталі вирази зі словом *bulut*: *Bulut geçerken, hava nemlenir* – досл. Коли хмара приходить, повітря стає вологим. *Tembele bulut bile yük olur* – Лінивому і хмара тягар. *Navada bulut sen bunu unut* – У повітрі хмара, забудь про це. Слово *Bulut* у турецькій мові також є чоловічим, рідше жіночим, іменем.

Надалі розгляньмо лексему “хмара” на матеріалі фольклорних публікацій журналу *Folklor Postası Dergisi* [*Folklor Postası Dergisi* 1946, 17], які розкривають різні стани розглядуваного явища природи. В Анатолії використовуються і найчастіше трапляються у віршах такі назви хмар:

1) Ak-bulut (біла хмара): її помічають влітку на півночі на вершині гір, вона стає причиною граду, через що її дуже бояться землероби.

2) Kara-bulut (чорна хмара): з’являється влітку на півдні. Коли збираються чорні хмари і дме kara-yel (чорний вітер), за ними слідує дощ. Вважають, що чорна хмара приносить щастя та радість, адже дощ сприяє росту сільськогосподарських культур та забезпечує збирання хорошого врожаю.

3) Kızıl-bulut (червона хмара): такі хмари помітно влітку ввечері, коли сідає сонце. Це означає, що наступний день буде без опадів. Якщо ж ці хмари спостерігаються вранці, вважають, що цього дня буде дощ. Коли вони з’являються після дощу – ймовірно, він більше не повториться.

4) Sarı-bulut (жовта хмара): рухливі хмари, які видніються влітку у попелясто-жовтому кольорі та згодом перетворюються у червоні або чорні.

5) Gök bulut (небесні хмари): хмари блакитного кольору, що з’являються у великій кількості; їх неможливо спостерігати взимку. Мають здатність перетворюватися на чорні та білі хмари, хоча дощу з них немає.

6) Ejdeha, Ejdeha-kuuruğu (Ерзурум): шматки чорних хмар, які обвивають як лисячий хвіст, гори на горизонті, коли дуже дощить. Згідно з віруваннями давніх тюрків, що жили на Далекому Сході на кордоні з Китаєм, “янголи притягували до землі такі хмари за допомогою ланцюгів з неба. Якщо вони проти волі янголів вивільнювалися з пут і наближалися своїми хвостами до землі, то підхоплювали і забирали із собою все, до чого торкалися”. Наші предки бачили, як вони хапали пастухів, вози з травою і т. д. З півдня такі хмари приходять у великій кількості, а якщо вони з’являються з південного сходу – стають причиною загнивання посівів і, як наслідок, голоду.

Фразеологізми, у складі яких є лексичний компонент ХМАРА, демонструють прагнення турецького народу на основі метеонімів

будувати образи, що так чи інакше описують людину, її характер, емоційний стан, поведінку, оцінюють її життєву ситуацію. Аналіз виразів, які входять до номінативного поля цього концепту, показує, що він є частиною таких фразеологічних полів: *bulut gibi* – досл. “як хмара” – паний; *bulut olmak* – досл. “бути хмарою” – бути п’яним; *buluttan nem karmak* – досл. “намокнути від хмари” – сердитися через дрібниці, проявляти надмірну образу; *gözleri buğulanmak (bulutlanmak)* – досл. “захмаритися” – про очі людини; *imece günü bulutlu, görmeyene ne mutlu* – досл. “день сільських робіт хмарний, щасливий той, хто цього не бачить” – щасливим є власник роботи, якому прийшли на допомогу, не дивлячись на те, підходить для цього час чи ні; *sis bulutunu dağıtmak* – досл. “розвіювати туман, хмари” – усувати непорозуміння.

Фразеологічні значення мають яскраво виражений негативний відтінок. У цьому випадку виникнення такого негативізму може бути вмотивовано тим, що дане природне явище, приносячи негору, завдає шкоди людям, опосередковано впливаючи на їхнє життя. При цьому, незважаючи на загальну негативну оціночність, усі ці вирази об’єктивують різні когнітивні ознаки досліджуваного концепту.

На основі аналізу значень перерахованих фразеологізмів також можна визначити певні їхні когнітивні ознаки, що формують інтерпретаційні поля у їхній структурі: хмара несприятливо впливає на навколишнє середовище; це передвісник стихії, якої слід боятися, і яка може завдати шкоди людині.

Наступним етапом нашого дослідження є виявлення концепту ХМАРА у давньотюркському епосі, опис своєрідності його внутрішньої структури, висвітлення його суспільно-історичної, релігійно-естетичної та індивідуально-психологічної зумовленості; знаходження безпосередньої формальної, семасіологічно-лінгвістичної семіотичної підвалини. Слід зазначити, що загальносвітові сюжети найчастіше фрагментарно збереглися в казках, епосах, переказах, міфах і легендах. Саме тому для реконструкції давньотюркського світогляду необхідне вивчення фольклорного багатства тюркських народів у порівняльно-зіставному плані. Епос певною мірою відображає мовну картину світу. Саме перекази, казки, легенди, міфи пов’язувалися з обрядами, звичаями, містилися моральні норми й естетичні уявлення, об’єднували реальність

і фантазії, думки і почуття. У них людина не відокремлювала себе від природи, і прикладом цього є збережені в них сталі уявлення, включно з тими, які стосуються атмосферних явищ і стали невід'ємною частиною кожного народу.

У Гьоктюркських писемних пам'ятках надзвичайно важливе значення має небо та хмари. Давні тюрки вважали хмари живими істотами. Хмари не є чимось іншим як скупченням пари, що рухається у небі; проте давні тюрки знали дуже мало про те, що вони є такими. Але головною особливістю та ідеєю тюркського епосу була персоналізація природних істот у поетичних творах. Тому хмари розмовляють, сніжинки та краплі дощу змагаються між собою, наче люди. Окреме місце посідає небо, яке є місцем дії, і якому відводиться материнська роль. Звісно, існувало основне давнє підгрунття, на якому базувалися ці ідеї. Вірогідно, що всі ці події беруть свій початок в ісламі та в турецькій міфології і пояснюються містичними віруваннями. З часом тюркські народи починали бачити природні явища такими, якими вони є насправді. Але спостерігалось і таке явище, що давні містичні вірування не були вилучені з мови поетичних творів. Наступний вірш давньотюркської доби є найкращим тому зразком:

Agdı bulıt kökreyü,	Bulut kükreyip çıktı,	“Вийшла хмара ревучи,
Yağmur tolı sekriyü,	Yağmur, dolu seğirtti,	Почався сильний дощ,
Kalık anı ügriyü,	Gök de toplayıp, itti,	Небо надулось,
Kança barır belgüsüz –	Nereye gider bilinmez.	І невідомо, куди піде
(д. тур.) [Ögel Baha-		далі”.
eddin 1995, 267].		

У цьому вірші, який описує стан природи до та після дощу, мова йде про дощ, град, хмари та небо, які наче є живими істотами. Тут, як і в інших первісних тюркських племен, гуркіт грому вважається ревінням хмар. Давні тюрки дивились на хмари, наче на розлючених звірів, і таким чином зображали їх у своїх епічних творах. У X та XI ст. у тюркських віруваннях уже не було надлишку містицизму. Незважаючи на зникнення цих міфологічних істот, їхні сліди та голоси зовсім не пропадають, і хмари продовжують вважати такими істотами.

Давні тюрки знали, що з хмар, які неначе туман стеляться над землею та над горами, не може з'явитися дощ або грим. Тому

вони надавали великого значення лише тим хмарам, що піднімались високо в небо. У цитованому вище вірші у першому рядку йдеться про хмари, а в другому рядку – про дощ та грім. І тут бачимо, що їх хотіли показати істотами, а також те, що вони, наче люди, розмовляють одне з одним.

Ці вірші, які записав Магмуд Кашгарли, є народною поезією, що з огляду на відображення ментальності тюркських народів має надзвичайно велике значення.

Образні вислови у мові тюркських народів на позначення дощових або недощових хмар так само вельми добре відображають ментальність. Алтайці під час блискавки виходили зі своїх домівок й оглядали навколишню місцевість. Для них важливим було те, з якого боку від шатра вдарить блискавка. А хмари, з яких біла блискавка, називали *dişi bulut* – хмара-самиця. Вважалося, що в тій стороні, де багато таких хмар, буде багато молока. Сторону ж, у якій блискавок не було, називали *erkek tarafı* – чоловіча сторона. Там, де цих хмар було багато, в цьому році плідною буде мисливська справа. Зазначені відомості, зібрані з писемних пам'яток алтайських тюрків, вказують на асоціацію дощових хмар (*'dişi bulut'*) із жіночим началом.

Починаючи приблизно з X та XI ст. давні тюрки вважали грім голосом хмар. Тому вони говорили про грім та навіть блискавки *Bulut kükredi* – “хмара загарчала”. У давній тюркській мові дієслово *kükremek*, *kökremek* найчастіше використовувалось для вираження ревіння лева. Це нам ясно дає зрозуміти той факт, що тюркські народи не пов'язували цього з тваринами, які ховалися за хмарами, а власне із самими хмарами. Можливо, у більш ранній період ревіння хмар із багатьох різних причин могло знаходити міфічне пояснення, і вірогідно, що уподібнення звуків хмар до ревіння диких тварин виникло даремно. Але у X ст. ці міфічні причини давно були стерті зі свідомості людей, і уявлення про навколишній світ вийшли на новий, більш реалістичний рівень.

Ми вже розглянули звуки, що з'являлись разом із громом, також вірили, що хмари, збираючись до купи та підіймаючись вгору, здалеку подають голос. Тоді як у наступному вірші давньо-тюркського періоду розповідається про те, як наповнені парою

хмари покривають землю дощами та водами. З вірша можна ясно зрозуміти, що давні тюрки мали окремі слова для позначення хмар, які підіймались вгору, паводків, що стікали з гір, та неба під час грому, а також уміли розрізняти ці звуки:

Ördi bult ingraşu,	Bulut inleyip çıktı,	Вийшла зі стогоном хмара,
Aktı akın münğreşü,	Seller böğrüşüp aktı,	Потекли з ревінням буйні
Kaldı budun tanglaşu,	Halk ise şaşu kaldı,	паводки,
Kökre takı mangra-şur! – (д. тур.) [Ögel	Gökler yine bağrışır!	Люди ж завмерли від здивування,
Bahaeddin 1995, 270].		Небо знов здійняло шум!

Майстерність автора наведеної строфи визначається способом використання ним афікса взаємосумісного стану $-(i)ş, -(i)ş, -(u)ş, -(ü)ş$, який, приєднуючись до дієслів, використовується для передачі спільного виконання дії одразу двома або більше суб'єктами, які виражені підметом у реченні. Відтак основна дія набуває додаткового емоційного забарвлення “паводки розревлися в усю силу, хмара розстогналася на весь голос, народ не знав, де подітися від здивування”. Зазначимо також те, що автор вірша вдало застосовує мнемонічний ефект, вживаючи сполучення приголосних $-ngğş, -ngğş$ у двох кінцевих складах кожного рядка вірша, чим і передається інтенсивність бурління нового життя, яке приносить весна.

Насправді нам невідомо, що розумілося під словосполученням *bulut sesi* – “голос хмар”. З цього вірша також видно, що давні тюрки порівнювали хмари з великими звірами. Автор володів майстерно таким мистецтвом риторики, як персоніфікація.

Yılbaşı, baharın şimşek dolu bulutları ile başlardı [Ögel Bahaeddin 1995, 271] – “Новий рік починався зі сповненими блискавок весняними хмарами”. Відомо, що грім та блискавка – явища природи, які з'являються з приходом весни. Але існувало чітке розмежування між хмарами весняними та літніми. З початком весняних дощів у атмосфері відчувалася поява неприємного холоду та вологи, які проймали до самих кісток. Люди радіють приходу весни, але інколи така холоднеча вражає. Ось як описується прихід весни з громом, сильними вітрами та завірюхами в анонімному давньотюркському народному вірші:

Keldi esin esneyü,	Esin geldi eserek,	Прийшов вранішній вітрець,
Kadhka tükel esneyü,	Tipiye benzeşerek,	Повіваючи нарівні з завірю-
Kirdi budun kasnayu,	Halk kaldı titreye-	хою,
Kara bulut kökreşür –	rek,	Народ аж остовпів від трем-
(д. тур.) [Ögel Baha-	Kara bulut kökre-	тіння,
eddin 1995, 271].	şir.	Чорна хмара реве щосили.

У цьому вірші у хмар з'являється колір: дощові хмари та хмари з блискавками починають називати *kara bulut* “чорні хмари”. У тюркській міфології у чорних хмар були й інші символічні значення: *Büyük bir kahraman veya hükümdar doğarken, onun evi üstüne bir kara bulut da gelir ve bu kutsal çocuğun doğuşunu beklerdi* [Ögel Bahaeddin 1995, 272] – “Коли народжувався великий герой або правитель, над його домівкою нависала чорна хмара, чекаючи народження цієї священної дитини”. У тюркській міфології чорні хмари поділяють за двома символічними ознаками: 1) *Bir tek kara bulut* – “суцільна чорна хмара” – це були свого роду посланці Бога, вони завжди були присутні, коли народжувались або воювали великі та святі герої. Так хмара була свого роду захисником відважних молодих людей; 2) *Gökyüzünün kara bulutlarla kaplanması* – “небо, затягнуте чорними хмарами” – мало зовсім інше символічне значення. Це було знаком того, що Бог розсердився і хоче наслати на землю стихійне лихо. Цей мотив наявний і в європейській міфології.

Держава блакитних тюрків також прирівнювалась до свого роду чорної хмари. У наступному вірші у словах *gökte kara bulut, yerde de devlet* – “на небі чорна хмара, а на землі – держава” чорна хмара і держава уподібнюються одна до одної:

Kara bulutig yel açar,	Karkara bulutları,	Чорні хмари
Urunç bile el açar –	Gökten ancak yel açar,	Викличуть лиш вітер з
(д. тур.) [Ögel Baha-	Rüşvet verirsen eğer,	неба,
eddin 1995, 272].	Devlet sana il açar.	А даси хабара,
		Держава наділить землею.

Вербалізований у текстах художньої літератури, концепт ХМАРА набуває певних особливостей, які виділяють його серед культурних концептів. Досить частотне згадування турецькими письменниками і композиторами у своїх творах концепту ХМАРА свідчить про те, що він займає важливе місце в мовній свідомості

турецького народу. Пропонуємо опис образних складників художнього концепту ХМАРА на деяких прикладах із турецької літератури.

На нашу думку, досліджуваний концепт представляє собою особливий інтерес у текстах художніх творів. Тут він володіє набором характеристик, які виділяють його серед сукупностей інших культурних концептів. Концепт ХМАРА в текстах художніх творів переломлюється крізь призму авторського світогляду і набуває специфічного ракурсу. Кожен автор по-своєму трансформує концепт, який функціонує в лінгвокультурному середовищі, доповнює та актуалізує ті чи інші його характеристики.

Для з'ясування основного значення концепту ХМАРА звернімося до турецького тлумачного словника. Лексичне значення слова *bulut* – скупчення краплин води, кристаликів льоду та їхньої суміші в атмосфері у вигляді суцільної маси світлого або темного кольору, що несе дощ, град, сніг. При вживанні його у різних творах концепт набуває додаткових семантичних ознак. Турецький поет Агмед Мугіп Дранас у віршах важливе місце відводив гармонії та звукам, в основному писав про мир людини з природою. Ми розглянемо його вірш “Хмари, які плывуть над містом” (*‘Şehrin üstünden geçen bulutlar’*).

<i>Bakıp imreniyorum akınına</i>	Дивлюсь та заздрю їх плинові,
<i>Şehrin üstünden geçen bulutların,</i>	Хмар, що плывуть понад містом,
<i>Belki gidiyorlar yakınına</i>	Може, вони прямують туди –
<i>Rüyamızı kuşatan hudutların.</i>	До меж, що стримують наші мрії.
<i>Evler, ağaçlar, sular; ben be bu an</i>	Будинки, дерева, води і я у цю мить
<i>Sanki bulutlarla bir, akıyoruz;</i>	Наче разом із хмарами пливемо;
<i>Onların hevesine uyaraktan</i>	Піддавшись їхньому запалу,
<i>Senup ufuklarına bakıyoruz.</i>	Дивимось на південні горизонти.
<i>Biz de hafif olsaydık bir rüzgardan,</i>	Якби ж і ми були легшими за вітер,
<i>Yer alsaydık şu bulut kervanında,</i>	Та приєдналися до того каравану
<i>Güzle' eve Yeniye doğru koşan</i>	хмар,
<i>Bu sonrasız gidişin bir yanında...</i>	Поряд з цим безкінечним плином...

Тут автор порівнює хмари з живими істотами, що рухаються по небу у вигляді каравану: *Biz de hafif olsaydık bir rüzgardan, Yer alsaydık şu bulut kervanında* – “Якби ж і ми були легшими за вітер, та приєдналися до того каравану хмар”. Цей вірш вирізняється

складністю символіки та побудови образів, незважаючи на переважання стилістично нейтральної лексики. Хмари у цьому випадку постають символом легкості та невимушеності. І автор хоче забути про свої життєві негаразди та поринути разом із ними у небесні простори. Концепт *хмара* тут має позитивний характер, додає наснаги, асоціюється з рухом, швидким потоком, автор наділяє хмари здатністю сягати кордонів мрій. У кінці вірша хмари приносять очікувані дощі, вологу, весну та народжене землею нове життя.

Такими ж позитивними якостями наділяє хмари у своєму вірші “Bulut” – “Хмара” – його автор Нуман Аккоюнлу:

Gökyüzünde bembeyaz belirsin ey Bulut; Sonra rahmet oİursun toprağİma kârİma... Canİanır bütün hayat yürekİer dolar umut Güİer fakirin yüzü, sen yağınca varİna... Bereket olur yere yağarsın usul usul Nebatat hayat bulur gönüller olur husul...	Ти біла білієш на небі, хмарино; Потім помираєш на моїй землі... Оживає все навколо, зароджується надія, Посміхаються бідняки, коли ти їм даруєш дощ... Землі, які ти поливаєш, повняться достатком, Рослини отримують життя, вони оживають...
--	---

Ільхам Кумбараджи у своєму вірші ‘Karabulutlarım’ – “Мої чорні хмари” – за допомогою образу хмар передає свій песимістичний настрій, змальовує хмари як негативне явище, що приносить авторові неприємні відчуття.

Bulutlar heryerimi kapatmİş, Sırılsıklam,dar yollarda kalmİş, GönIüm,hakkİna yol almİş... Ey bre...nedir bu çırpınİş ?	Хмари закрили усього мене, Я весь змокнув, на вузькій дорозі Моя душа вирушає в дорогу. Гей, ти... до чого ці судоми?
--	--

Різне бачення вираження поетами концепту ХМАРА (у одних вони приносять дощ, життя, в інших – негативні явища та наслідки) створює відчуття легкості та невимушеності, додає наснаги, асоціюється з рухом, приносить очікуваний дощ, що має життєдайну силу; зумовлене різними уявленнями авторів про світ, належністю до тієї чи іншої літературної школи, напряму, ідеологічних поглядів та конкретними умовами появи кожного твору.

Сильною стороною, яка характеризує досліджувані літературні твори, є те, що основну концептоідентифікуючу роль виконують заголовки, які засвідчують повну або часткову ідентифікацію досліджуваного концепту.

Дослідивши концепт ХМАРА у турецькій літературі, можна зробити такі висновки: з огляду на його широке використання у багатьох поетичних творах, цей концепт можна вважати важливим складником турецької культури. Всі його вираження тісно пов'язані зі світовідчуттям, світосприйняттям, емоційною стороною мислення різних авторів, їхніми поглядами та навіть особливостями психіки.

Виходячи з дослідженого матеріалу, слід зазначити, що мовна картина світу, як і мова в цілому, є явищем складним та багатограним, у кожній сучасній мові виділяється загальномовна, регіональна, соціальна, індивідуальна мовні картини світу. Отже, проаналізована нами лексика дає основи для подальшого дослідження турецької мовної картини світу.

Уважаємо, що запропоноване дослідження містить перспективу подальшого вивчення лексико-семантичного наповнення концептів на позначення явищ природи, та концепту ХМАРА зокрема, визначення їхніх структурно-функціональних та етнокультурних особливостей щодо відображення навколишньої дійсності, зокрема, здійснення більш глибокого концептуального аналізу концепту ХМАРА та типологічного порівняння концептів на матеріалі сучасної турецької та української мов.

ЛІТЕРАТУРА

- Брутян Г. А. **Гипотеза Сепира-Уорфа**. Ереван, 1968.
Гумилев Л. Н. **Древние тюрки**. Москва, 1993.
Folklor Postası Dergisi. Haziran, 1946. Cilt II, Sayı 17.
Folklor Postası Dergisi. Mayıs, 1946. Cilt II, Sayı 16.
Eyuboğlu İsmet Zeki. **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**. İstanbul, 2004.
Ögel Bahaeddin. **Türk mitolojisi: kaynakları ve açıklamaları ile destanlar Cilt 2**. Ankara, 1995.
Türk Dili ve Edebiyatı. Ankara, 1995.
Kocatürk Vasfı Mahir. **Türk edebiyatı antolojisi**. Ankara, 1961.